RTU studiju kurss "Valodas sistēmas diahroniskās un sinhroniskās studijas"

0L000 Liepājas akadēmija

Vispārējā informācija

Kods	LA0970
Nosaukums	Valodas sistēmas diahroniskās un sinhroniskās studijas
Studiju kursa statuss programmā	Obligātais/Ierobežotās izvēles
Atbildīgais mācībspēks	Anita Helviga - Doktors, Asociētais profesors
Mācībspēks	Agnese Dubova - Doktors, Docents Linda Lauze - Doktors, Profesors Dace Markus - Habilitētais doktors, Vadošais pētnieks Ieva Ozola - Doktors, Asociētais profesors
Apjoms daļās un kredītpunktos	1 daļa, 15.0 kredītpunkti
Studiju kursa īstenošanas valodas	LV
Anotācija	Studiju kursa priekšmets ir valodas sistēma attīstībā un pārmaiņās dažādās valodniecības nozarēs: dialektoloģijā, sociolingvistikā, fonoloģijā, morfoloģijā, morfēmikā, sintaksē, semantikā.
Mērķis un uzdevumi, izteikti kompetencēs un prasmēs	Studiju kursa mērķis: Attīstīt zināšanās balstītu izpratni par valodas sistēmu un tās izpētes aspektiem diahroniskā un sinhroniskā skatījumā. Studiju kursa uzdevumi: 1. Padziļināt un nostiprināt izpratni par valodas attīstību, pārmaiņām un diferencēšanos areālo un sociālo apstākļu, kā arī valodas iekšējās attīstības likumu ietekmē. 2. Pilnveidot fonoloģijas teorētiskās un praktiskās zināšanas. 3. Paplašināt zināšanas un izpratni par valodas leksiski semantisko līmeni. 4. Nostiprināt un paplašināt izpratni par morfēmiku un vārddarināšanu. 5. Padziļināt zināšanas latviešu valodas gramatikā un pilnveidot gramatiskās analīzes prasmi.
Patstāvīgais darbs, tā organizācija un uzdevumi	Regulāras zinātniskās literatūras studijas. Ziņojumu sagatavošana semināmodarbībām. Kartotēkas sagatavošana. Rakstveida referātu un ziņojumu izstrāde. Patstāvīgi veicamo uzdevumu izpilde. Gatavošanās praktiskajām nodarbībām. Starppārbaudījumi Semināra ziņojumi: dialektu un izlokšņu izpētes metodes (pēc izvēles); reģionālās valodas iezīmju analīze jaunākajā daiļliteratūrā/publicistikā/elektroniskās saziņas vidē (brīva avota izvēle un tā pamatojums). Kartotēkas izveide ar valodas lietojuma piemēriem dzimuma vai vecuma aspektā – praktiskā materiāla analīze. Semināra ziņojums un fonoloģijas zināšanu apliecinājums praktiskajās nodarbībās. Semināra ziņojums ar praktiskajiem piemēriem par kādu morfostilistikas jautājumu. Rakstveida ziņojums par vienu sintakses problēmgadījumu pēc izvēles. Referāts par leksiskās semantikas izpētes jautājumu(-iem) saistībā ar promocijas darba tematu.

Literatūra	Obligātā/Obligatory: 1. Asher, Nicolas, Cruys, de Van Tim, Abrusán, Márta. Semantics: the meaning of words and sentence. The Routledge Handbook of Linguistics. London, New York: Routledge, 2016, 153–168. 2. Bach, Emmon, Chao, Wynn. Semantic types across languages. Klaus von Heusinger, Claudia Maienborn, Paul Portner (eds.). Semantics: typology, diachrony and processing. Berlin, Boston: de Gruyter, 2019, 1–20. 3. Baltu valodu atlants. Prospekts. / Baltų kalbų atlasas. Prospektas / Atlas ofthe Baltic Languages. A Prospect. Sast. Anna Stafecka, Danguolė Mikulėnienė. Rīga/Vilnius : LU Latviešu valodas institūts/Lietuvių kalbos institutas, 2009. 4. Chambers, J. K., Trudgill, Peter. Dialectology. Second edition. Cambridge University Press, 2004. DOI: https://doi.org/10.1017/CBO9780511805103 5. Ernstsone, Vineta, Tidriķe, Laura. Jauniešu valoda. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2006, 7–17., 22–64. 6. Kalnača, Andra. Gramatizēšanās latviešu valodas sistēmā. Vārds un tā pētīšanas aspekti: rakstu krājums, Nr. 9. Liepāja: LiePA, 2005, 125–131. 7. Kalnača, Andra. Morfoloģijas stilistika. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2011, 5–88. 8. Lauze, Linda. Ikdienas saziņa: vienkāršs teikums latviešu sarunvalodā. Liepāja: LiePA, 2004, 10–33., 39–65., 67–104., 120–137. 9. Latviešu valodas gramatika. Autoru kolektīvs. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2013, 138–153., 190–299., 304–323, 692–705. 10. Markus, Dace, Bonda, Dzintra. Ievads fonoloģijā. Rīga: Zinātne, 2014. 11. Mikulėnienė, Danguolė (Ed.in Ch.). Lithuanian dialectology profiles: Problems and findings. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2020. Pieejams: https://doi.org/10.35321/e-pub.8.problems-and-findings 12. Saeed, John. Lexical semantics today. The Routledge Handbook of Linguistics. London, New York: Routledge, 2016, 169–186. Papildu/Addition: 1. Auziņa, Ilze. Latviešu valodas izrunas datormodelēšana. Promocijas darbs. Rīga: Latvijas Universitāte, 2005. 2. Baltiņš, Māris, Druviete, Ina. Ceļavējš cilvēku ciltij. Valoda sabiedrībā. Rīga: LVA, 2017, 146–157. 3. Beitiņa, Maigone. Mūsdienu latviešu literārās valodas sintakse. Liepāja: LiePA, 2009, 79–140. 4. Blank, Andreas. Why do new meanings occur? A cognitive typology of the motivations for lexical Semantic change. Andreas Blank, Peter Koch (eds.). Historical Semantics and Cognition. Berlin, New York: de Gruyter, 1999, 61–90. 5. Blinkena, Aina. Latviešu interpunkcija. Rīga: Zvaigzne ABC, 2009, 7–120. 6. Breidaks, Antons. Latviešu valodas dialektu un izlokšņu grupu cilme un teritoriālā izplatība. Caune, A. (sast.). Latvijas zemju robežas 1000 gados. Rīga: Latvijas Vēstures institūta apgāds, 1999, 26–33. 7. Ceplītis, Laimdots, Rozenbergs, Jānis, Valdmanis, Jānis. Latviešu valodas sintakse. Rīga: Zvaigzne, 1989, 5–12., 142–224. 8. Clark, John, Yallop, Colin, Fletcher, Janet. An Introduction to Phonetics and Phonology. Oxford: Blackwell Publishing, 2007. 9. Druviete, Ina. Skatījums. Valoda. Sabiedrība. Politika. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2010, 35–38., 41–46., 131–139. 10. Džozefs, Džozefs. Valoda un politika. Tulk. R. Valdmane. Rīga: Zinātne, 2009, 89–143. 11. Freimane, Inta. Valodas kultūra teorētiskā skatījumā. Rīga: Zvaigzne, 1993, 171–233. 12. Freimane, Inta. Trešā persona latviešu verbu sistēmā. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2008, 82–109. 13. Girdenis, Aleksas. Teoriniai lietuvių fonologijos pagrindai. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2003. 14. Holvūts, Aksels. Vispārīgās sintakses pamati. Tulk. L. Sirmule. Rīga: LVA, 2012, 121–134. 15. Kalnača, Andra. Morfēmika un morfonoloģija. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2004, 8–108. 16. Kalnača, Andra. Vārdšķiru sinkrētisms latviešu valodā. Baltu filoloģija: raksti baltu valodniecībā,10. Rīga: Latvijas Universitāte, 2001, 51–58. 17. Kalnača, Andra. Gramatizēšanās un morfoloģizēšanās attieksmes. Valoda: nozīme un forma, 2. Gramatizēšanās un leksikalizēšanās latviešu valodas sistēmā. Rīga: Latvijas Universitāte, 2012, 25–31.
Nepieciešamās priekšzināšanas	Vispārīgās valodniecības kurss bakalaura un/vai maģistra studiju līmenī. Kādas valodas (latviešu, vācu, angļu u. c.) sistēmiskas studijas bakalaura un/vai maģistra studiju līmenī.

Studiju kursa saturs

Saturs	Pilna un nepilna laika klātienes studijas		Nepilna laika neklātienes studijas	
	Kontakt stundas	Patstāv. darbs	Kontakt stundas	Patstāv. darbs
Tradicionālā dialektoloģija un tās attīstība 20.–21. gadsimtā. Aprakstošie, strukturālie, tipoloģiskie, sociolingvistiskie, perceptīvie, kognitīvie pētījumi un metodes. Teritoriālo dialektu un izlokšņu rašanās un attīstības aspekti. Rakstu valodas un izlokšņu attiecības. Stabilās un mainīgās izlokšņu sistēmas iezīmes. Reģionālismu izmantošanas cēloņi un īpatnības dažādos literatūras veidos un publicistikā.	20	46	0	0
Sociolingvistika un sociālā diferencēšanās. Dzimuma, vecuma un izglītības kategorija valodas lietojumā: kopīgais un atšķirīgais dažādos valodas sistēmas līmeņos (fonētikā, leksikā, morfoloģijā, sintaksē). Līdzšinējie sociolingvistiskie pētījumi Latvijā un ārvalstīs minēto kategoriju izpētē. Ekstralingvistiskie faktori un to nozīme. Runas uzvedība dažādās sociālajās grupās. Sarunvalodas izpētes aspekti. Valoda un tabu. Politkorektuma izpratne.	20	46	0	0

Fonoloģija, tās saistība ar fonētiku. Fonoloģijas virzieni, terminu skaidrojums. Starptautiskā fonētiskā transkripcija. Fonoloģiskā struktūra. Fonēma, latviešu valodas fonēmas, to pozicionālie varianti un fakultatīvie varianti, substitūcija. Fonoloģiskās šķīrējpazīmes un fonēmu dabiskās grupas. Latviešu valodas patskaņu fonēmu klasifikācija. Problēmas latviešu valodas divskaņu fonoloģiskajā raksturojumā un klasifikācijā. Latviešu valodas līdzskaņu fonoloģiskā klasifikācija. Fonoloģiskie likumi. Sinhronisko un diahronisko fonētisko procesu atspoguļojums fonoloģiskajos likumos. Zilbe. Zilbes definīcija, iekšējā struktūra, tās segmenti. Zilbe sonoritātes teorijā, zilbes kontakta likums, maksimālais zilbes sākuma princips, izcilības jeb sevišķuma teorija. Fonotaktika, moru teorija, metriskais režģis un metriskais koks. Praktiskās zināšanas fonoloģijā. Līdzskaņu savienojumi latviešu. Zilbju modeļi latviešu valodā, dalīšana zilbēs.	20	46	0	0
Pārskats par morfoloģijas kategoriju realizēšanās iespējām, gramatizēšanās process. Vārdformu tipu raksturojums: sintētiskās, analītiskās un supletīvās formas. Vārdšķiru nošķiršanas robežgadījumi, morfoloģiskā transpozīcija. Morfēmikas galvenie jautājumi un morfēmu klasifikācijas iespējas. Vārddarināšanas attīstības tendences. Gramatisko formu polifunkcionalitātes iespējas morfostilistikā.	20	44	0	0
Valodas un runas parādību šķīrums sintaksē. Vienkārša teikuma klasifikācija tradicionālajā un strukturālajā sintaksē. Teikuma locekļu problemātika, klasifikācijas problēmjautājumi. Sintaktisko funkciju un kategoriju problemātika, lietojuma interpretācija un izpratne. Valence un sintaktiskais obligātums. Valences problemātika vārdkopu teorijas aspektā. Vienkārša un salikta teikuma robežu problēma un norobežošanas kritēriji. Redukcija un parcelācija saliktā teikumā. Interpunkcijas problēmjautājumi. Aktualitātes sintakses izpētē.	20	44	0	0
Semantika kā semiotikas sastāvdaļa. Semantikas attīstības vēsture un virzieni. Semantikas starpdisciplinārais raksturs. Semantikas pamatjēdzieni. Nozīmes veidi. Leksiskā semantika: vārda nozīme, semantisko lauku veidošanās teorija, prototipu teorija, semantiskās attieksmes, formālā semantika. Vēsturiskā semantika. Vārdu nozīmes izmaiņas, etimoloģija un semantika. Leksiski semantisko variantu veidošanās iespējas. Semantiskā kreativitāte. Starpkultūru semantika. Sastatījuma pētījumi.	20	44	0	0
Kopā:	120	270	0	0

Sasniedzamie studiju rezultāti un to vērtēšana

Sasniedzamie studiju rezultāti	Rezultātu vērtēšanas metodes
ZINĀŠANAS: * Izprot, spēj skaidrot un interpretēt dialektoloģijā, fonētikā, leksikoloģijā, semantikā un gramatikā lietotos pamatjēdzienus. * Izprot un spēj raksturot valodas attīstības un pārmaiņu cēloņus ekstralingvistisko apstākļu ietekmē. * Pārzina valodas fonētisko, fonoloģisko, leksisko, semantisko un gramatisko īpatnību kopumu, spēj to aprakstīt un izskaidrot.	1. starppārbaudījums: semināra ziņojumi: dialektu un izlokšņu izpētes metodes (pēc izvēles); reģionālās valodas iezīmju analīze jaunākajā daiļliteratūrā/publicistikā/elektroniskās saziņas vidē (brīva avota izvēle un tā pamatojums). 2. starppārbaudījums: kartotēkas izveide ar valodas lietojuma piemēriem dzimuma vai vecuma aspektā – praktiskā materiāla analīze. 3. starppārbaudījums: patstāvīgais darbs – četru uzdevumu kopu izpilde; semināra ziņojums un fonoloģijas zināšanu apliecinājums praktiskajās nodarbībās. 4. stappārbaudījums: semināra ziņojums ar praktiskajiem piemēriem par kādu morfostilistikas jautājumu. 5. starppārbaudījums: rakstveida ziņojums par vienu sintakses problēmgadījumu pēc izvēles. 6. starppārbaudījums: rakstveida referāts par leksiskās semantikas izpētes jautājumu(-iem) saistībā ar promocijas darba tematu.
PRASMES: * Spēj izteikt kompetentu viedokli par konkrētiem jautājumiem modulī aplūkotajās zinātnes jomās. * Demonstrē lietpratīgu attieksmi, veicot praktiskas ievirzes pētnieciskus uzdevumus.	1. starppārbaudījums: semināra ziņojumi: dialektu un izlokšņu izpētes metodes (pēc izvēles); reģionālās valodas iezīmju analīze jaunākajā daiļliteratūrā/publicistikā/elektroniskās saziņas vidē (brīva avota izvēle un tā pamatojums). 2. starppārbaudījums: kartotēkas izveide ar valodas lietojuma piemēriem dzimuma vai vecuma aspektā – praktiskā materiāla analīze. 3. starppārbaudījums: patstāvīgais darbs – četru uzdevumu kopu izpilde; semināra ziņojums un fonoloģijas zināšanu apliecinājums praktiskajās nodarbībās. 4. stappārbaudījums: semināra ziņojums ar praktiskajiem piemēriem par kādu morfostilistikas jautājumu. 5. starppārbaudījums: rakstveida ziņojums par vienu sintakses problēmgadījumu pēc izvēles. 6. starppārbaudījums: rakstveida referāts par leksiskās semantikas izpētes jautājumu(-iem) saistībā ar promocijas darba tematu.

KOMPETENCE: * Spēj kritiski vērtēt zinātniskajā literatūrā paustās atziņas. * Orientējas modulī aplūkoto zinātnes jomu problemātikā un seko līdzi aktualitātēm, patstāvīgi padziļinot savu profesionālo un pētniecisko kompetenci.	1. starppārbaudījums: semināra ziņojumi: dialektu un izlokšņu izpētes metodes (pēc izvēles); reģionālās valodas iezīmju analīze jaunākajā daiļliteratūrā/publicistikā/elektroniskās saziņas vidē (brīva avota izvēle un tā pamatojums). 2. starppārbaudījums: kartotēkas izveide ar valodas lietojuma piemēriem dzimuma vai vecuma aspektā – praktiskā materiāla analīze. 3. starppārbaudījums: patstāvīgais darbs – četru uzdevumu kopu izpilde; semināra ziņojums un fonoloģijas zināšanu apliecinājums praktiskajās nodarbībās. 4. stappārbaudījums: semināra ziņojums ar praktiskajiem piemēriem par kādu morfostilistikas jautājumu. 5. starppārbaudījums: rakstveida ziņojums par vienu sintakses problēmgadījumu pēc izvēles. 6. starppārbaudījums: rakstveida referāts par leksiskās semantikas izpētes jautājumu(-iem) saistībā ar promocijas darba tematu.

Studiju rezultātu vērtēšanas kritēriji

Kritērijs	% no kopējā vērtējuma
1. starppārbaudījums: semināra ziņojumi: dialektu un izlokšņu izpētes metodes (pēc izvēles)	14
2. starppārbaudījums: kartotēkas izveide ar valodas lietojuma piemēriem dzimuma vai vecuma aspektā – praktiskā materiāla analīze	10
3. starppārbaudījums: patstāvīgais darbs – četru uzdevumu kopu izpilde	18
4. stappārbaudījums: semināra ziņojums ar praktiskajiem piemēriem par kādu morfostilistikas jautājumu	20
5. starppārbaudījums: rakstveida ziņojums par vienu sintakses problēmgadījumu pēc izvēles	20
6. starppārbaudījums: rakstveida referāts par leksiskās semantikas izpētes jautājumu(-iem) saistībā ar promocijas darba tematu	18
Kopā:	100

Studiju kursa plānojums

Daļa	KP	Stundas			Pārbaudījumi		
		Lekcijas	Prakt d.	Laborat	Ieskaite	Eksām.	Darbs
1.	15.0	60.0	60.0	0.0		*	